

ЗАЦВЕРДЖАНА

Пастанова
Міністэрства адукацыі
Рэспубліка Беларусь
28.08.2019 № 144

**Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Беларуская мова і літаратура» для VI–X класаў другога аддзялення спецыяльнай
агульнаадукацыйнай школы (спецыяльнай агульнаадукацыйнай школы-інтэрната)
для дзяцей з парушэннем слыху**

**ГЛАВА 1
АГУЛЬНЫЯ ПАЛАЖЭННІ**

У адпаведнасці з вучэбным планам другога аддзялення спецыяльнай агульнаадукацыйнай школы (спецыяльнай агульнаадукацыйнай школы-інтэрната) для дзяцей з парушэннем слыху (далей – спецыяльная школа), у якіх навучанне вядзецца на рускай мове, на II і III ступенях агульнай сярэдняй адукацыі прадугледжана вывучэнне вучэбнага прадмета «Беларуская мова і літаратура».

Вучэбная праграма па вучэбнаму прадмету «Беларуская мова і літаратура» (далей – вучэбная праграма) падрыхтавана ў адпаведнасці з канцэпцыямі вучэбных прадметаў «Беларуская мова» і «Беларуская літаратура». Структура праграмы ўключае два ўзаемазвязаныя раздзелы: «Беларуская літаратура» і «Беларуская мова». Навучанне беларускай мове абумоўлена практычнай накіраванасцю, прадугледжвае рэалізацыю камунікатыўна-дзеяснага падыходу і ажыццяўляецца на аснове літаратурных тэкстаў раздзела «Беларуская літаратура» дадзенай вучэбнай праграмы. З дапамогай мастацкіх тэкстаў навучэнцы з парушаным слыхам спазнаюць багацце лексікі, адметнасць марфалагічнага і сінтаксічнага складу беларускай мовы.

Мэты вывучэння вучэбнага прадмета «Беларуская мова і літаратура» – сфарміраваць у навучэнцаў аснову сістэмы ведаў пра мову і маўленне; далучыць да мастацтва слова ў кантэксце духоўнага і сацыяльна-гістарычнага жыцця народа; фарміраваць на гэтай аснове чытацкую і маўленчую культуру; садзейнічаць выхаванню чалавека з развітым пачуццём нацыянальнай і асабістай самапавагі, патрыёта; развіваць камунікатыўную, духоўна-маральную, грамадзянскую і мастацка-эстэтычную культуру навучэнцаў.

Задачы:

забяспечыць засваенне асноў сістэмы беларускай мовы (фанетыкі, лексікі, фразеалогіі, складу слова і словаўтварэння, марфалогіі, сінтаксісу) (*моўная кампетэнцыя*);

фарміраваць асновы камунікатыўных уменняў праз засваенне моўных узораў; умення ўспрымаць пісьмовы літаратурны тэкст, разумець яго сэнс і пераказваць (*камунікатыўная кампетэнцыя*);

садзейнічаць усведамленню беларускай мовы і літаратуры як формы выражэння нацыянальнай культуры (*сацыякультурная кампетэнцыя*).

Вывучэнне беларускай мовы не павінна абмяжоўвацца азнаямленнем навучэнцаў з моўнымі адзінкамі і законамі. Вынікам навучання з'яўляецца авалоданне навучэнцамі ўменнем працаваць з тэкстамі на беларускай мове як асноўнай крыніцай ведаў у гэтай галіне.

Неабходна ўлічваць, што навучэнцы з парушэннем слыху інакш успрымаюць маўленне. Для іх характэрна няпоўнае, фрагментарнае ўспрыманне моўнага матэрыялу на слых і, як вынік, парушэнне разумення сэнсу, што выражаецца ў асабістай мове навучэнцаў. Улічваючы блізкасць беларускай і рускай моў, трэба складаць спецыяльныя ўмовы для навучання беларускай мове навучэнцаў з парушэннем слыху. Асноўным спосабам успрымання моўнай інфармацыі (улічваючы абмежаваныя магчымасці ўспрымання на слых) павінна быць зрокавае ўспрыманне пісьмовага літаратурнага тэксту. З мэтай забеспячэння адэкватнага разумення можа быць выкарыстана жэставая мова (для тлумачэння сэнсу асобных слоў і іх спалучэнняў у сказах, скрытага сэнсу тэксту і г.д.). Моўныя практыкаванні павінны спалучацца з тэкстам, які вывучаецца.

У працэсе навучання ў навучэнцаў фарміруюцца наступныя кампетэнцыі: моўная, камунікатыўная і сацыякультурная.

Моўная кампетэнцыя прадугледжвае засваенне асноў сістэмы беларускай мовы (фанетыкі, лексікі, фразеалогіі, складу слова і словаўтварэння, марфалогіі, сінтаксісу); здольнасці ўспрымаць, асэнсоўваць змест тэкставай інфармацыі і прадудыраваць просты тэкст па-беларуску.

Камунікатыўная кампетэнцыя разглядаецца як авалоданне навучэнцамі здольнасцю ўспрымаць выказванні на беларускай мове, разумець іх сэнс і самастойна складаць выказванні розных тыпаў з улікам камунікатыўнай сітуацыі.

Сацыякультурная кампетэнцыя прадугледжвае абагульненне ведаў адносна асаблівасцей нацыянальнай культуры, нацыянальных традыцый.

Вучэбны прадмет «Беларуская мова і літаратура» цесна звязаны з матэрыялам вучэбных прадметаў «Руская мова», «Руская літаратура», «Гісторыя». Так, веды пра часціны мовы, сфарміраваныя ў працэсе ўрокаў па вучэбнаму прадмету «Руская мова», з'яўляюцца асновай для разумення навучэнцамі з парушаным слыхам асаблівасцей іх напісання і ўжывання. Звесткі пра жанравыя асаблівасці твораў рускай літаратуры дапамагаюць вучням усвядоміць аналагічныя паняцці пры вывучэнні беларускай літаратуры.

У працэсе выкладання вучэбнага прадмета «Беларуская мова і літаратура» педагагічны работнік выкарыстоўвае агульнадыдактычныя і спецыяльныя прынцыпы (нагляднасці; сістэматычнасці; сувязі з іншымі прадметамі; карэкцыйнай накіраванасці навучання; выкарыстання «абыходных шляхоў» навучання; камунікатыўнай накіраванасці і інш.).

У працэсе выкладання вучэбнага прадмета «Беларуская мова і літаратура» выкарыстоўваюцца вусная, пісьмовая і жэставая формы маўлення (з улікам абмежаванай магчымасці ўспрымання на слых). Найбольшая ўвага павінна надавацца фарміраванню разумення сэнсу выказванняў рознай складанасці на беларускай мове, суадносінам рускай і беларускай моў (лексіка, граматыка, фанетыка, сінтаксіс).

Выкарыстоўваюцца разнастайныя метады навучання. Асноўнымі з іх з'яўляюцца наглядныя і практычныя.

Змест праграмы прадугледжвае наяўнасць у кожным класе ўзаемазвязаных раздзелаў «Беларуская літаратура» і «Беларуская мова». Увесь моўны матэрыял даецца з апорай на вывучаемыя творы мастацкай літаратуры. Педагагічны работнік мае права самастойна вылучаць аб'ём тэкстаў, прадугледжаных для вывучэння раздзелаў «Беларуская літаратура» (ажыццяўляць адбор урыўкаў з твораў) з улікам узроўню слыхамоўнага развіцця навучэнцаў, а таксама ажыццяўляць адбор моўнага матэрыялу для вывучэння беларускай мовы. Такі падыход забяспечыць практычнае авалоданне моўнымі сродкамі і дасць магчымасць навучэнцам з парушаным слыхам найбольш поўна асэнсаваць і засвоіць літаратурны матэрыял.

Вучэбны прадмет «Беларуская мова і лiтаратура» вывучаецца ў аб'ёме 2 гадзiн у тыдзень (70 гадзiн на год). Гэтыя гадзiны размяркоўваюцца наступным чынам: 23 гадзiны – на вывучэнне беларускай мовы і 47 гадзiн – на вывучэнне беларускай лiтаратуры.

ГЛАВА 2 ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА

VI КЛАС БЕЛАРУСКАЯ ЛIТАРАТУРА (47 гадзiн)

УВОДЗIНЫ (1 гадзiна)

Вывучэнне беларускай мовы і лiтаратуры – неабходнасць для кожнага сумленнага грамадзянiна Рэспублiкi Беларусь.

РОДНАЕ СЛОВА

Пятрусь Броўка. «Калi ласка» (2 гадзiны). Любоў пiсьменнiка да роднай мовы. Раскрыццё характару беларуса. Заклапочанасць паэта лёсам роднай мовы.

Уладзiмiр Караткевiч. «Бацькаўшчына» (2 гадзiны). Паказ родных краявiдаў у вершы, адлюстраванне любовi да сваёй краiны і гонару за сваю Радзiму.

ВУСНАЯ НАРОДНАЯ ТВОРЧАСЦЬ

«Разумная дачка» (4 гадзiны). Адлюстраванне ў вобразе дачкi бедняка народнай кемлiвасцi, дасцiпнасцi, спрыту і розуму. Вобразы мужыка, пана, багацея і яго жонкi. Галоўны канфлiкт твора і яго вырашэнне.

«Музыкi» (3 гадзiны). Характарыстыка казачных герояў (асла, сабакi, ката і пеўня). Паказ у вершы вернага сяброўства. Адметнасць казкi пра жывёл.

ЛЕГЕНДЫ

«Нарач» (4 гадзiны). Гiсторыя паходжання возера. Прыгажосць галоўнай гераiнi, яе душэўная чысцiня, вернасць у каханнi. Фантастычнае і чароўнае ў легендзе аб Найрыце. Маральная перавага Найрыты над панам.

«Пестуны» (3 гадзiны). Адлюстраванне ў легендзе бытавых і сацыяльных рэалiй. Характарыстыкi галоўных вобразаў. Павучальны змест твора.

ЗАГАДКI, ПРЫКАЗКI, ПРЫКМЕТЫ І ПАВЕР'I

Загадкi і прыказкi (2 гадзiны). Тэматычнае багацце беларускiх загадак і прыказак, iх мудрасць і выхаваўчы характар. Будова, iншасказальны характар, лаканiзм загадак і прыказак.

Прыкметы і павер'i (1 гадзiна). Адлюстраванне ў прыкметах і павер'ях погляду чалавека на навакольны свет, на сваё месца ў гэтым свеце. Блiзкасць прыкмет і павер'яў да iншых фальклорных жанраў (загадак, казак, легенд, прыказак).

ЛIТАРАТУРНЫЯ КАЗКI І ЛЕГЕНДЫ

Максiм Танк. «Ля вогнiшч начлежных» (урывак з паэмы «Нарач») (3 гадзiны). Фальклорныя матывы і сюжэты ў творы. Вернасць і каханне галоўных герояў Галi і Васiля. Драматызм сюжэта.

Уладзімір Караткевіч. «Нямоглы бацька» (3 гадзіны). Фальклорная аснова твора. Шанаванне мудрасці і вопыту бацькоў, выхаванне ўдзячнасці, павагі, уважлівасці і міласэрнасці да іх. Адносіны аўтара да герояў.

ВЫРАЗНАСЦЬ МАСТАЦКАГА СЛОВА

Максім Багдановіч. «Зімой» (1 гадзіна). Адлюстраванне прыгажосці зімовага вечара ў вершы. Паказ карцін прыроды, іх эмацыянальная выразнасць.

Якуб Колас. «На рэчцы» (урывак з паэмы «Новая зямля») (2 гадзіны). Вяўленне паўнаты і радасці жыцця праз паказ зімовага пейзажу. Адухоўленасць карцін прыроды.

Уладзімір Караткевіч. «Лісце» (1 гадзіна). Паэтычны паказ карцін беларускай восені ў вершы. Адухоўленасць з'яў прыроды. Захапленне характам восені.

Пятрусь Броўка. «Кропля» (1 гадзіна). Паэтычны паказ карцін наваліны ў вершы. Багацце зрокавых малюнкаў.

ЛІТАРАТУРНЫ ТВОР – СКЛАДАНАЕ І НЕПАДЗЕЛЬНАЕ МАСТАЦКАЕ АДЗІНСТВА

Якуб Колас. «Дарэктар» (урывак з паэмы «Новая зямля», 2 гадзіны). Паказ у вершы штодзённага жыцця сялянскіх дзяцей, іх дапытлівасці і назіральнасці. Аўтарскі гумар у паказе паводзін хлопчыкаў.

Міхась Лынькоў. «Васількі» (3 гадзіны). Трагедыя Міколкі і яго родных. Сугучнасць карцін прыроды і настрою хлопчыка. Характары Міколкі і дзеда Нупрэя. Захапляльнасць і напружанасць сюжэта. Пейзаж у творы.

Анатоль Кудравец. «Цітаўкі» (2 гадзіны). Асноўныя праблемы ў творы. Узаемаадносіны дзяцей з вартаўніком Агеем. Характары галоўных герояў. Уплыў дзеда Агея на маральнае сталенне Кастуся.

Генрых Далідовіч. «Страта» (2 гадзіны). Адлюстраванне ў творы рэальнага жыцця. Трагічнасць лёсу Міці Бокуця. Стасік – чулы, міласэрны сябар. Характары хлопчыкаў, псіхалагізм у раскрыцці перажыванняў Стасіка.

Максім Лужанін. «Добры хлопец Дзік» (урыўкі з аповесці, 3 гадзіны). Адлюстраванне ў творы рэальнага жыцця. Гісторыя Дзіка, яго ўзаемаадносіны з Гаспадаром і іншымі персанажамі аповесці.

ПРЫГОДЫ І ПАДАРОЖЖЫ

Міхась Лынькоў. «Пра смелага ваяку Мішку і яго слаўных таварышаў» (урыўкі з аповесці, 2 гадзіны). Прыгодніцкі характар аповесці. Займальнасць сюжэта. Паказ аўтарам характараў галоўных герояў (Мішкі, Жука, Барадатага). Кампазіцыя аповесці.

СПІС ТВОРАЎ ДЛЯ ДАДАТКОВАГА ЧЫТАННЯ

Янка Брыль. «Цюцік».

Уладзімір Дубоўка. «Як сінячок да сонца лётаў».

Міхась Лынькоў. «Міколка-паравоз».

Георгій Марчук. «Чужое багацце».

Алесь Якімовіч. «Рыжык».

БЕЛАРУСКАЯ МОВА (23 гадзіны)

Асноўныя звесткі з беларускай фанетыкі (7 гадзін).

Беларускі алфавіт, яго адрозненне ад рускага. Назвы літар. Галосныя гукі. Зычныя гукі. Зычныя [д] – [дз'], [т] – [ц']. Правапіс у, ў.

Вымаўленне і адлюстраванне на пісьме зычных гукаў [д] – [дз’], [т] – [ц’], у – [ў], падоўжаных зычных гукаў.

Лексіка (7 гадзін).

Лексічнае значэнне беларускіх слоў (з улікам зместу твораў, вывучэнне якіх прадугледжана раздзелам «Беларуская літаратура»).

Падбор рускіх адпаведнікаў да беларускіх слоў (з дапамогай настаўніка). Карыстанне руска-беларускім і беларуска-рускім слоўнікамі.

Тэкст (9 гадзін).

Прыметы тэксту: тэматычнае адзінства, паслядоўнасць і звязнасць.

Успрыманне пісьмовага літаратурнага тэксту з дапамогай настаўніка.

Пераклад тэксту (2-3 сказы) з беларускай мовы на рускую.

Мяркуемыя вынікі па заканчэнні навучання ў VI класе

У рамках маўленчай кампетэнцыі

Навучэнцы будуць ведаць:

адрозненне беларускага і рускага алфавітаў;

назвы літар на беларускай мове.

Навучэнцы будуць умець падбіраць рускія адпаведнікі да слоў з беларускай мовы.

У рамках камунікатыўнай кампетэнцыі

Навучэнцы будуць ведаць лексічнае значэнне найбольш ужывальных беларускіх слоў.

Навучэнцы будуць умець адказваць на пытанні па матэрыялах вывучаных твораў.

У рамках сацыякультурнай кампетэнцыі

Навучэнцы будуць ведаць беларускіх аўтараў.

Навучэнцы будуць умець азваць імёны беларускіх аўтараў і іх творы.

VII КЛАС БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА (47 гадзін)

УВОДЗІНЫ. КНІГА АДКРЫВАЕ СВЕТ (1 гадзіна)

Роля кнігі ў жыцці чалавека. Пазнавальнае багацце кніг і іх вялікі чалавеказнаўчы змест. Літаратура як люстэрка мінулага і сучаснасці.

МОЙ РОД. РОДНАЯ ЗЯМЛЯ. НАРОД

Алесь Пісьмянкоў. «Продкі» (2 гадзіны). Моц, мужнасць і працавітасць продкаў у творы. Асноўная думка твора: памяць пра радаводныя карані.

Пятрусь Броўка. «Зямля Беларусі» (урывак з паэмы «Беларусь», 2 гадзіны). Услаўленне роднай зямлі ў творы. Адлюстраванне патрыятызму праз паэтызацыю прыроды.

Уладзімір Караткевіч. «Лебядзіны скіт» (3 гадзіны). Легенда пра паходжанне назвы «Белая Русь». Дабро і зло ў творы. Паказ лепшых чалавечых якасцей у вобразе старца (адданасці свайму народу, гатоўнасці прыняць смерць дзеля яго выратавання). Маральная перамога старца над Батыем. Патрыятычнасць твора.

ФАЛЬКЛОР І ЛІТАРАТУРА

Міфы (1 гадзіна). Міфы як этап культурнага развіцця народа. Беларускія міфы пра Сварога, Перуна, Дажбога, Ярылу, Жыжаль, Вялеса, вадзянікоў, лесавікоў, дамавікоў, ваўкалакаў, ліхаманак і інш. Пераход міфалагічных вобразаў і матываў у павер’і, легенды, літаратурныя творы.

«**Дамавікова ўдзячнасць**» (2 гадзіны). Язычніцкія ўяўленні нашых продкаў пра гарманічнае ўладкаванне свету і іх адлюстраванне ў легендзе. Жыццёвая мудрасць

гаспадара, непасрэднасць і легкадумнасць дзяцей, удзячнасць і спагадлівасць вужа-дамавіка, агрэсіўнасць і помслівасць гадзюкі.

Ян Баршчэўскі. «**Вужыная карона**» (2 гадзіны). Міфалагічная аснова твора. Чалавек і прырода, іх узаемасувязь у легендзе. Адлюстраванне лёсу лоўчага Сямёна ў творы.

Максім Багдановіч. «**Вадзянік**» (1 гадзіна). Вадзянік – адін з герояў міфалогіі. Апісанне аўтарам вобразаў і карцін прыроды ў творы.

Беларуская песня (1 гадзіна). Народныя песні («**Прыехала Каляда на белым кані...**», «**Вы, калядачкі, бліны-ладачкі...**», «**Благаславі, маці, вясну заклікаці...**», «**А на Купалу рана сонца іграла...**», «**Каля месяца, каля яснага...**», «**А ў суботу проці нядзелі...**», «**Рэчанька**» (адна на выбар настаўніка).

Алесь Ставер. «**Жураўлі на Палессе ляцяць**» (2 гадзіны). «Жураўлі на Палессе ляцяць» як адна з песенных візітак Беларусі. Патрыятызм твора. Усхваленне аўтарам непаўторнай красы беларускай зямлі. Еднасць з Радзімай, яе прыродай і прыгожымі краявідамі.

МАСТАЦКАЕ СЛОВА

Змітрок Бядуля. «**Зямля**» (2 гадзіны). Родная зямля ў творы. Вобразнасць пейзажнага малюнка.

Рыгор Барадулін. «**Уцякала зіма ад вясны**» (1 гадзіна). Казачны свет верша. Адлюстраванне паэтам вобразаў зімы і вясны ў вершы. Стварэнне запамінальнай карціны вясновай прыроды.

Янка Брыль. «**Над зямлёй – красавіцкае неба...**» (2 гадзіны). Прыгажосць вясновага пейзажу ў творы. Паказ характава навакольнага свету ў творы.

Іван Мележ. «**Першы іней**» (урывак з рамана «**Подых наваліцы**», 2 гадзіны). Пейзажныя малюнкi ранняй восені. Маляўнічасць і эмацыянальнасць твора.

ЛІТАРАТУРА ЯК ЧАЛАВЕКАЗНАЎСТВА

Алена Васілевіч. «**Сябры**» (2 гадзіны). Асноўная ідэя твора. Характары галоўных герояў, іх узаемаадносіны. Легкадумны ўчынак Грышы – прычына хваробы Лёні. Сюжэт і кампазіцыя апавядання.

Кузьма Чорны. «**Насцечка**» (урывкі з аповесці, 5 гадзін). Асноўная ідэя твора. Галоўныя героі аповесці (Насцечка і Серж), іх узаемаадносіны. Бацькі і дзеці ў аповесці. Адлюстраванне аўтарам гуманнасці, высакааднасці, сумленнасці. Тэма мінулага ў аповесці як сродак раскрыцця характараў герояў старэйшага пакалення.

ТЭМЫ І ВОБРАЗЫ МАСТАЦКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

ГІСТАРЫЧНАЯ ТЭМА

Лявон Случанін. «**Рагнеда**» (урывкі з паэмы, 2 гадзіны). Мінулае роднай зямлі ў творы. Вобраз князеўны Рагнеды, яе знешняя і ўнутраная прыгажосць.

Сяргей Тарасаў. «**Ефрасіння Полацкая**» (2 гадзіны). Адлюстраванне ў творы вобраза Ефрасінні як самаадданай, руплівай асветніцы беларускай зямлі.

ВАЕННАЯ ТЭМА

Мікола Сурначоў. «**У стоптаным жыцце**» (1 гадзіна). Словы пра лёс паэта, які загінуў на вайне. Час напісання верша (1941 г., Заходні фронт), трагізм яго гучання. Сэнс назвы твора. Паэтызацыя вобраза салдата як старажытнага волата-віцязя, які аддаў жыццё за Радзіму.

Вячаслаў Адамчык. «**Салодкія яблыкі**» (3 гадзіны). Адлюстраванне ў творы падзей Вялікай Айчыннай вайны праз прызму дзіцячага ўспрымання. Характары хлопчыкаў, іх заўчаснае сталенне. Адносіны аўтара да герояў і падзей.

ЭКАЛАГІЧНАЯ ТЭМА

Іван Пташнікаў. «Алені» (1 гадзіна). Стварэнне пісьменнікам яркіх, маляўнічых карцін прыроды. Вобраз дзяўчынкі Іркі. Асаблівасці развіцця сюжэта. Адлюстраванне чалавечай хцівасці і жорсткасці ў творы.

Алесь Жук. «Стары бабёр» (урывак з аповесці «Паляванне на Апошняга Жураўля»), (1 гадзіна). Аўтарскія апісанні прыроды. Вобраз старога бабра, яго трывога за лёс бабрынай сям'і. Тэма ўзаемаадносін чалавека і прыроды.

Янка Маўр. «Багіра» (1 гадзіна). Адлюстраванне ў творы рэальнага жыцця. Асаблівасці сюжэта. Гісторыя Багіры і яе кацянят, адносін да іх дарослых і дзяцей.

АЛЕГОРЫЯ І САТЫРА

Якуб Колас. «Конь і сабака» (1 гадзіна). Адлюстраванне ўяўнай смеласці і дужасці. Вобразы бязвольнага каня і агрэсіўнага сабакі Рудзькі. Мараль байкі.

Алесь Звонак. «Гарбуз» (1 гадзіна). Зазнайства, самаўпэўненасць, ганарыстасць, пахвальба велікана-гарбуза. Мараль байкі.

Уладзімір Корбан. «Малпін жарт» (1 гадзіна). Асуджэнне ў творы людзей, якія адчуваюць радасць ад звадак ды сварак. Кампазіцыя твора.

ФАНТАСТЫКА

Раіса Баравікова. «Гальштучнік» (урывак з «Аповесці чатырох падарожжаў», 2 гадзіны). Фантастычныя падзеі як аснова сюжэта твора. Наведванне астранаўтамі невядомай Зялёнай планеты, сустрэча з яе жыхарамі. Незвычайны падарунак, які атрымаў доктар Савіч ад гуманоідаў, рэзкія перамены ў яго паводзінах. Жыццё Савіча пасля міжпланетнай вандроўкі. Неверагоднае, чароўнае пераўвасабленне на Зямлі загадкавай істоты ў птушку з чорнай палосачкай-гальштукам. Новая экспедыцыя да сузор'я Дзевы.

СПІС ТВОРАЎ ДЛЯ ДАДАТКОВАГА ЧЫТАННЯ (2–3 на выбар педагогічнага работніка)

Янка Брыль. «Маці».

Анатоль Бутэвіч. «У гасцях у вечнасці».

Васіль Вітка. «Трывога ў Ельнічах».

Якуб Колас. «Купальскія светлякі».

Янка Маўр. «У краіне райскай птушкі».

Алесь Наварыч. «Памалюся Перуну, пакланюся Вялесу».

Іван Навуменка. «Дзяцінства».

Алесь Пальчэўскі. «Рэкс і Казбек».

Іван Пташнікаў. «Арчыбал».

Генрых Сянкевіч. «Незабыўная старонка славянскай мінуўшчыны».

Андрэй Федарэнка. «Шчарбаты талер».

Дзінтра Шуцэ. «Роберцік».

Алесь Якімовіч. «Эльдарада просіць дапамогі».

БЕЛАРУСКАЯ МОВА (23 гадзіны)

Лексіка (7 гадзін).

Лексічнае значэнне беларускіх слоў. Адназначныя і мнагазначныя словы.

Падбор рускіх аднаведнікаў да беларускіх слоў (на матэрыялах літаратурных тэкстаў, з дапамогай настаўніка). Карыстанне руска-беларускім і беларуска-рускім слоўнікамі.

Тэкст (9 гадзін).

Ключавыя і апорныя словы і сказы ў тэксце.

Успрыманне пісьмовага літаратурнага тэксту з дапамогай настаўніка.

Пераклад тэксту (4-5 сказаў) з беларускай мовы на рускую.

Пераказ тэкстаў (аб'ём – 2-4 простыя сказы).

Марфалогія (7 гадзін).

Самастойныя часціны мовы, іх назвы на беларускай мове.

Назоўнік. Адрозненне канчаткаў назоўнікаў у рускай і беларускай мовах.

Пераклад на рускую і беларускую мовы назоўнікаў у розных формах.

Прыметнік. Адрозненне канчаткаў прыметнікаў у рускай і беларускай мовах.

Падбор рускіх адпаведнікаў да беларускіх прыметнікаў і беларускіх адпаведнікаў да рускіх прыметнікаў у розных формах.

Лічэбнік. Адрозненне напісання лічэбнікаў у рускай і беларускай мовах.

Ужыванне лічэбнікаў у самастойных сказах.

Займеннік. Агульнае значэнне і марфалагічныя прыметы.

Супастаўленне напісання і гучання займеннікаў у рускай і беларускай мовах.

Мяркуемыя вынікі па заканчэнні навучання ў VII класе

У рамках маўленчай кампетэнцыі

Навучэнцы будуць ведаць:

лексічнае значэнне некаторых беларускіх слоў (у тым ліку мнагазначных і адназначных);

назвы часцін мовы на беларускай мове.

Навучэнцы будуць умець:

падбіраць рускія адпаведнікі да знаёмых слоў з беларускай мовы;

перакладаць простыя сказы з беларускай мовы на рускую.

У рамках камунікатыўнай кампетэнцыі

Навучэнцы будуць ведаць лексічнае значэнне найбольш ужывальных беларускіх слоў.

Навучэнцы будуць умець:

адказваць на пытанні па матэрыялах вывучаных твораў;

характарызаваць героя мастацкага твора па яго ўчынках, паводзінах, перажываннях;

адказваць на пытанні па матэрыялах вывучаных твораў.

У рамках сацыякультурнай кампетэнцыі

Навучэнцы будуць ведаць беларускіх аўтараў і іх творы.

Навучэнцы будуць умець выкарыстоўваць сфарміраваныя веды і ўменні для засваення сістэмы каштоўнасцей адносін да рэчаіснасці, да людзей, да сябе, зафіксаванай у творах беларускай літаратуры.

VIII КЛАС БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА (47 гадзін)

УВОДЗІНЫ (1 гадзіна)

Мастацтва ў жыцці народа. Літаратура як від мастацтва.

ЛІТАРАТУРА – МАСТАЦТВА СЛОВА

Якуб Колас. «У яго быў свет цікавы...» (урывак з паэмы «Сымон-музыка», 2 гадзіны). Адлюстраванне адоранай натуры хлопчыка Сымона, яго ўмення адчуваць характава навакольнага свету, яго гукаў і фарбаў.

Янка Купала. «Курган» (4 гадзіны). Тэма мастацтва і мастака. Гусяляр – выразнік народнага светапогляду, імкнення народа да справядлівасці і свабоды. Галоўны канфлікт твора – супрацьпастаўленне духоўнасці, маральнасці і гуманізму гусяляра бездухоўнасці, эгаізму і бесчалавечнасці князя. Маральная перамога гусяляра над князем.

ВЕРШАВАНЫЯ І ПРАЗАІЧНЫЯ МАСТАЦКІЯ ТВОРЫ

Васіль Быкаў. «Незагойная рана» (4 гадзіны). Адлюстраванне падзей вайны ў творы. Апісанне жыцця і побыту жанчыны-маці, яе паводзін, цяжкіх перажыванняў. Успаміны пра сына, сон пра вяртанне Васілька з вайны, сутыкненне з эпізадычнымі персанажамі, пейзажныя замалёўкі як важныя сродкі раскрыцця драматызму становішча старой жанчыны, якая страціла сына.

Васіль Зуёнак. «З вайны сустрэлі мацяркі сыноў...» (1 гадзіна). Раскрыццё тэмы вайны ў вершы. Адлюстраванне бясконцага гора маці, якія страцілі сваіх дзяцей на вайне.

РАЗНАСТАЙНАСЦЬ ПАЭТЫЧНЫХ ТВОРАЎ

Данута Біцэль. «Роднае слова» (2 гадзіны). Прызнанне ў любові да роднага краю, роднай мовы праз паэтычныя звароты. Стварэнне вобраза Радзімы ў вершы.

Мікола Арочка. «Хлеб роднай мовы» (2 гадзіны). Вобраз хлеба як духоўнага скарбу і сімвала дабрабыту чалавека. Прызнанне паэта ў любові да роднай зямлі праз паэтызацыю.

Еўдакія Лось. «Дзяўчаты мінулай вайны» (2 гадзіны). Апісанне рэалій ваеннага жыцця ў творы. Мастацкае раскрыццё абагульненага вобраза «дзяўчына на вайне».

Ніл Гілевіч. «Маці» (2 гадзіны). Паэтычнае прызнанне ў любові да маці. Форма ўспамінаў, задушэўнасць размовы.

Якуб Колас. «Дзядзька-кухар» (урывак з паэмы «Новая зямля», 3 гадзіны). Адлюстраванне характару дзядзькі Антося, яго душэўнай дабрыні, чуласці, вынаходлівасці, педагагічнага таленту. Гумарыстычнасць твора.

АДЛЮСТРАВАННЕ ЖЫЦЦЯ Ў ПРАЗАІЧНЫХ ТВОРАХ

Змітрок Бядуля. «На Каляды к сыну» (4 гадзіны). Праблемы ўзаемаадносін бацькоў і дзяцей у творы на прыкладзе вобразаў Тэклі і яе сына Лаўрука. Раскрыццё аўтарам думак і перажыванняў старой Тэклі. Вобраз Лаўрука.

Іван Навуменка. «Настаўнік чарчэння» (4 гадзіны). Адлюстраванне ўплыву асобы настаўніка на фарміраванне жыццёвых перакананняў вучняў. Вобраз Косці Кветкі як адлюстраванне ідэі – любіць сваю Радзіму і быць гатовым аддаць за яе жыццё.

Янка Брыль. «Урокі пані Мар'і» (урывак з аповесці «Сіročы хлеб», 4 гадзіны). Роля школьнага настаўніка пані Марыі ў духоўным сталенні асобы Даніка Мальца.

Мікола Лупсякоў. «Мэры Кэт» (3 гадзіны). Характарыстыка герояў твора, іх узаемаадносін. Нараджэнне першага каханя.

ПАКАЗ ЖЫЦЦЯ Ў МАСТАЦКАЙ ЛІТАРАТУРЫ, ПУБЛІЦЫСТЫЦЫ

Цётка. «Шануйце роднае слова» (1 гадзіна). Адлюстраванне заклапочанасці лёсам роднай культуры ў артыкуле. Асаблівасці публіцыстычнага твора.

Уладзімір Караткевіч. «Зямля пад белымі крыламі» (скарочана, 4 гадзіны). Адлюстраванне патрыятычных ідэй у цыкле мастацкіх нарысаў пра Беларусь (гісторыю, прыроду, культурныя традыцыі народа). Дакументальнасць матэрыялу нарысаў. Сувязь твора з этнаграфіяй.

Уладзімір Караткевіч. «Балада пра Вячку, князя людзей простых» (4 гадзіны). Вобраз Вячкі як героя-патрыёта, змагара супраць ворагаў Радзімы. Адлюстраванне мужнасці, адвагі героя, яго непрымірымасці да захопнікаў. Гераічны пафас твора.

СПІС ТВОРАЎ ДЛЯ ДАДАТКОВАГА ЧЫТАННЯ

(2–3 на выбар педагагічнага работніка)

Вячаслаў Адамчык. «Урок арыфметыкі».

Уладзімір Аляхновіч. «Першае каханне».

Янка Брыль. «Сірочы хлеб».
Алена Васілевіч. «Горкі ліпавы мёд».
Жуль Верн. «Таямнічы востраў».
Анатоль Вярцінскі. «Рэквіем па кожным чацвёртым».
Уладзімір Караткевіч. «Кніганошы».
Джэк Лондан. «Белы клык».
Уладзімір Мазго. «Адвечныя скарбы Радзімы».
Павел Місько. «Эрпіды на планеце Зямля».
Іван Навуменка. «Жуль Верн».
Яраслаў Пархута. «Апошні гусяр».
Янка Сіпакоў. «Зялёны лісток на планеце Зямля».
Андрэй Федарэнка. «Афганская шкатулка».
Міхась Чарняўскі. «Страла расамахі».
Уладзімір Шыцік. «Зорны камень».

БЕЛАРУСКАЯ МОВА (23 гадзіны)

Лексіка (7 гадзін).

Лексічнае значэнне беларускіх слоў. Прамое і пераноснае значэнне слоў.

Падбор рускіх адпаведнікаў да беларускіх слоў (на матэрыялах літаратурных тэкстаў, з дапамогай настаўніка і самастойна). Пераклад рускіх слоў на беларускую мову. Самастойная карыстанне руска-беларускім і беларуска-рускім слоўнікамі.

Тэкст (9 гадзін).

Тэкст. Разважанне як тып маўлення.

Успрыманне пісьмовага літаратурнага тэксту.

Пераклад тэксту (6-8 сказаў) з беларускай мовы на рускую.

Пераказ тэкстаў (аб'ём – да 6 сказаў).

Марфалогія (7 гадзін).

Дзеяслоў. Адрозненне напісання дзеясловаў у рускай і беларускай мовах. Асаблівасці ўжывання дзеясловаў у рускай і беларускай мовах.

Падбор рускіх адпаведнікаў да беларускіх дзеясловаў і беларускіх адпаведнікаў да рускіх у розных формах.

Дзеепрыметнік. Адрозненне канчаткаў дзеепрыметнікаў у рускай і беларускай мовах.

Падбор рускіх адпаведнікаў да беларускіх дзеепрыметнікаў і беларускіх адпаведнікаў да рускіх у розных граматычных формах.

Дзеепрыслоўе. Агульнае значэнне, марфалагічныя прыметы. Правапіс **не** с дзеепрыслоўямі.

Падбор рускіх адпаведнікаў да беларускіх дзеепрыслоўяў і беларускіх адпаведнікаў да рускіх у розных формах.

Прыслоўе. Агульнае значэнне, марфалагічныя прыметы.

Падбор рускіх адпаведнікаў да беларускіх прыслоўяў і беларускіх адпаведнікаў да рускіх.

Службовыя часціны мовы. Прыназоўнік. Супастаўленне прыназоўнікаў у рускай і беларускай мовах. Ужыванне прыназоўнікаў.

Падбор рускіх адпаведнікаў да беларускіх прыназоўнікаў і беларускіх адпаведнікаў да рускіх у сказах.

Мяркуемыя вынікі па заканчэнні навучання ў VIII класе

У рамках маўленчай кампетэнцыі

Навучэнцы будуць ведаць:

лексічнае значэнне вывучаных беларускіх слоў;

назвы ўсіх часцін мовы на беларускай мове.

Навучэнцы будуць умець:

падбiраць рускiя адпaвeднiкi да знaёмых слoў бeлaрускaй мoвы (i нaадвaрот);
пeрaклaдaць прoстыя скaзы з бeлaрускaй мoвы нa рускaю.

У рaмкaх кaмунiкaтывнaй кaмпeтeнцi

Нaвучэncы бyдуць вeдaць:

лeксiчнaе знaчэннe нeкaтoрых бeлaрускiх слoў.

Нaвучэncы бyдуць умeць:

адкaзвaць нa пытaннi пa мaтэрыялaх вывучaных твoрaў;

пeрaкaзвaць прoстыя тэкcты нa бeлaрускaй мoвe;

адкaзвaць нa пытaннi пa мaтэрыялaх вывучaных твoрaў;

хaрaктaрызaвaць гeрoя мaстaцкaгa твoрa пa ягo ўчынкaх, пaвoдзiнaх, пeрaжывaннaх.

У рaмкaх сaцыякyльтyрнaй кaмпeтeнцi

Нaвучэncы бyдуць вeдaць:

бeлaрускiх aўтaрaў i iх твoры.

Нaвучэncы бyдуць умeць:

выкaрыстoўвaць сфaрмiрaвaннaя вeды i ўмeннi длa зaсвaeннa сiстэмa кaштoўнaсных aднociн дa рэчaicнacцi, дa людзeй, дa сябe, зaфiкcaвaнaй y твoрaх бeлaрускaй лiтaрaтyры.

IX КЛАС БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА (47 гaдзiн)

УВОДЗІНЫ (1 гaдзiнa)

Чaлaвeк як гaлoўны аб'eкт yвaгi мaстaцкaй лiтaрaтyры, cпoсaбы ягo пaкaзy ў твoрaх.

РОДЫ МАСТАЦКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

Рыгор Барaдyлiн. «Трэбa дoмa бывaць чacцeй» (1 гaдзiнa). Рoдны дoм, рoдныя мяcцiны ў жыццi чaлaвeкa. Aдлюcтpaвaннe aўтaрaм пaчyццяў i пeрaжывaннaў, звязaных з yспaмiнaмi пpa рoдных i блiзкiх.

Вiктap Кapaмaзaў. «Дзяльбa кaбaнчыкa» (3 гaдзiны). Aдлюcтpaвaннe aўтaрaм aднociн пaмiж бaцькaмi i дзeцьмi. Aсyджэннe дyxoўнaгa aдчyжэннa дaрoслых дзяцeй aд бaцькoўcкaгa дoмa, iх дyшэўнaй чэpствacцi, няўвaгi дa мaцi. Уcвeдaмлeннe cынaм Сцяпaнaм вiны пeрaд бaцькaмi. Хaрaктaрыcтыкa гeрoяў.

Алякceй Дyдaрaў. «Вeчap» (2 гaдзiны). Лёcы cacтapэлых aдзiнoкiх жыхapoў cучacнaй вёcкi ў твoры. Вoбpaзы Гaннa, Мyльцiкa, Гacтpытa. Aдлюcтpaвaннe рoзных жыццёвых фiлacoфiй гeрoяў твoрa (Мyльцiкa i Гacтpытa). Ciмвaлiчныя вoбpaзы cонцa, кaлoдзeжa, вaды, вeчapa. Iх poля ў твoры.

ГРАМАДЗЯНСКАЯ ЛІРЫКА

Янкa Кyпaлa. «Cпaдчынa» (2 гaдзiны). Aдлюcтpaвaннe aўтaрaм пaчyцця лyбoвi дa Бaцькaўшчыны. Cцвapджэннe гicтapычнaгa пpaвa бeлaруcaў нa нaцыянaльнyю i сaцыялнyю нeзaлeжнacць.

Макciм Бaгдaнoвiч. «Cлyцкiя ткaчыxi» (2 гaдзiны). Гicтapычнaе мiнyлaе ў вepшы М. Бaгдaнoвiчa. Вoбpaз вaciлькa як ciмвaл Бaцькaўшчыны. Кaмпaзiцыя вepшa, ягo мiлaгyчнacць.

Улaдзiмiр Кapaткeвiч. «Бeлaруcкaя пeсня» (2 гaдзiны). Гoнap пaэтa зa cвaю Рaдзiмy, яe гicтopыю, рoднyю мoвy, зa дyxoўнa бaгaтых i шчыpых людзeй. Выcoкi пaтpыятызм твoрa.

ІНТЫМНАЯ ЛІРЫКА

Макcиm Бaгдaнoвiч. «Рaмaнc» (2 гaдзiны). Уcлaўлeннe пpыгoжaгa пaчyцця – кaхaннa. Cпoвeдзь пaэтa, cвeтлы cум, лёгкi дaкop лёcy зa нeмiнyчaе paccтaннe з кaхaнaй.

Аркадзь Куляшоў. «Бывай» (2 гадзіны). Развітанне лірычнага героя з юнацкім каханнем. Боль, горыч, смутак ад вымушанага расстання з каханай.

ПЕЙЗАЖНАЯ ЛІРЫКА

Якуб Колас. «О, край родны, край прыгожы!..» (урывак з паэмы «Сымон-музыка», 2 гадзіны). Прыгажосць роднай старонкі, непаўторнасць беларускіх пейзажаў. Духоўная сувязь лірычнага героя з зямлёй продкаў.

Максім Багдановіч. «Цёплы вечар, ціхі вецер, свежы стог...» (2 гадзіны). Захапленне гармоніяй і прыгажосцю ціхай зорнай ночы. Еднасць чалавека з прыродай.

ЭПІЧНЫЯ ЖАНРЫ

Уладзімір Караткевіч. «Паром на бурнай рацэ» (5 гадзін). Адлюстраванне ў творы гістарычных падзей. Характарыстыка галоўных герояў твора (Горава і Пора-Леановіча). Кантраснасць вобразаў і характараў. Тэма і ідэя апавядання.

Васіль Быкаў. «Жураўліны крык» (урыўкі з аповесці, 6 гадзін). Адлюстраванне рэальных ваенных падзей у творы. Раскрыццё ў трагічных абставінах характараў герояў. Мужнасць старшыні Карпенкі, байцоў Глечыка, Фішара, Свіста. Праблема маральнага выбару.

ЛІРА-ЭПІЧНЫЯ ЖАНРЫ

Янка Купала. «Магіла льва» (4 гадзіны). Гістарычнае мінулае ў паэме. Вобразы Наталькі і Машэкі. Вастрыва канфлікту. Асаблівасці кампазіцыі паэмы.

Аркадзь Куляшоў. «Маці» (3 гадзіны). Адлюстраванне падзей Вялікай Айчыннай вайны, іх трагізму. Бязмежная самаахвярнасць маці. Сродкі раскрыцця вобраза маці.

Кандрат Крапіва. «Ганарысты Парсюк» (2 гадзіны). Выкрыццё ў байцы чалавечых заган і недахопаў: невуцтва, ганарыстасці, фанабэрылінасці, агрэсіўнасці. Мараль у байцы як выяўленне аўтарскай пазіцыі.

ДРАМАТЫЧНЫЯ ЖАНРЫ

Янка Купала. «Паўлінка» (6 гадзін). Новае і старое пакаленні засцяпковай шляхты ў камедыі. Вобраз Паўлінкі. Высмейванне шляхецкай пыхлівасці і духоўнай абмежаванасці. Камедыійныя характары Сцяпана Крыніцкага і Пранціся Пустарэвіча. Сцэнічнае ўвасабленне камедыі.

СПІС ТВОРАЎ ДЛЯ ДАДАТКОВАГА ЧЫТАННЯ (на выбар педагогічнага работніка)

Вячаслаў Адамчык. «Дзікі голуб».

Васіль Быкаў. «Страта».

Віталь Вольскі. «Несцерка».

Аляксей Дудараў. «Кім».

Віктар Карамзаў. «Прыліпала».

Уладзімір Караткевіч. «Лісце каштанаў».

Павел Місько. «Грот афаліны».

Міхась Стральцоў. «Адзін лапаць, адзін чунь».

Алег Салтук. Зб. «На далонях жыцця».

Іван Чыгрынаў. «Бульба».

Фрыдрых Шылер. Балада «Кубак».

Яўгенія Янішчыц. «Зорная паэма».

БЕЛАРУСКАЯ МОВА

(23 гадзіны)

Тэкст (13 гадзін).

Тэкст як сэнсава-граматычнае адзінства. Стылі і тыпы маўлення.

Падбор рускіх адпаведнікаў да беларускіх слоў (на матэрыялах літаратурных тэкстаў). Падбор беларускіх адпаведнікаў да рускіх слоў. Самастойнае карыстанне руска-беларускім і беларуска-рускім слоўнікамі пры перакладзе.

Пераклад тэкстаў (аб'ём – да 10 сказаў) з беларускай мовы на рускую.

Пераклад тэкстаў з рускай мовы на беларускую (аб'ём – да 5 сказаў).

Пераказ тэкстаў (аб'ём – да 7 сказаў).

Сінтаксіс (10 гадзін).

Словазлучэнне як сінтаксічная адзінка. Асаблівасці дапасавання і кіравання ў беларускай мове (у параўнанні з рускай).

Пераклад словазлучэнняў з беларускай мовы на рускую і наадварот.

Просты сказ. Будова сказа. Галоўныя члены сказа, іх назва на беларускай мове.

Пераклад сказаў з беларускай мовы на рускую і наадварот. Перабудова неразвітых сказаў у развітыя.

Мяркуемыя вынікі па заканчэнні навучання ў IX класе

У рамках маўленчай кампетэнцыі

Навучэнцы будуць ведаць:

лексічнае значэнне вывучаных беларускіх слоў;

правілы карыстання руска-беларускім і беларуска-рускім слоўнікамі.

Навучэнцы будуць умець:

падбіраць рускія адпаведнікі да слоў беларускай мовы (самастойна ці з дапамогай слоўніка);

перакладаць простыя сказы з беларускай мовы на рускую і з рускай на беларускую (самастойна, з дапамогай настаўніка ці з выкарыстаннем слоўніка).

У рамках камунікатыўнай кампетэнцыі

Навучэнцы будуць ведаць:

лексічнае значэнне некаторых беларускіх слоў.

Навучэнцы будуць умець:

адказваць на пытанні па матэрыялах вывучаных твораў;

задаваць простыя пытанні па тэксце на беларускай мове (самастойна ці з дапамогай настаўніка);

адказваць на пытанні па матэрыялах вывучаных твораў;

характарызаваць героя мастацкага твора па яго ўчынках, паводзінах, перажываннях;

пераказваць простыя тэксты на беларускай мове.

У рамках сацыякультурнай кампетэнцыі

Навучэнцы будуць ведаць:

беларускіх аўтараў і іх творы;

сродкі адлюстравання жыцця і спосабы паказу чалавека ў творах розных жанраў.

Навучэнцы будуць умець:

выкарыстоўваць сфарміраваныя веды і ўменні для засваення сістэмы каштоўнасных адносін да рэчаіснасці, да людзей, да сябе, зафіксаванай у творах беларускай літаратуры.

X КЛАС

БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА

(47 гадзін)

УВОДЗІНЫ

(1 гадзіна)

Літаратура як частка сусветнай культуры. Нацыянальнае і агульначалавечае ў мастацтве слова. Асноўныя напрамкі, стылі, жанры мастацкай літаратуры.

МІФАЛОГІЯ – ФАЛЬКЛОР – ЛІТАРАТУРА (1 гадзіна)

Міфалогія як люстэрка старажытнай карціны свету. Фальклор як від народнага мастацтва, яго спецыфіка. Беларуская народная творчасць як крыніца натхнення беларускіх пісьменнікаў (Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч, Францішак Багушэвіч, Янка Купала, Якуб Колас і інш.).

ЛІТАРАТУРА ЭПОХІ СЯРЭДНЯВЕЧЧА

«**Жыццё Еўфрасіні Полацкай**» (2 гадзіны). Жыццё, дзейнасць і духоўны подзвіг беларускай асветніцы. Рэальныя і гістарычныя факты ў творы. Адметнасць кампазіцыі «Жыцця...».

ЛІТАРАТУРА ЭПОХІ АДРАДЖЭННЯ

Францыск Скарына. Прадмовы да кніг «Псалтыр», «Юдзіф» (2 гадзіны). Жыццё і творчая дзейнасць першадрукара і асветніка Францыска Скарыны. Ідэі патрыятызму, вернасці грамадзянскаму абавязку ў прадмове да кнігі «Юдзіф». Агульнаславянскае і еўрапейскае значэнне дзейнасці Францыска Скарыны.

Мікола Гусоўскі. Паэма «Песня пра зубра» (2 гадзіны).

Кароткія звесткі пра жыццё і творчасць паэта.

«Песня пра зубра» – выдатны твор беларускай літаратуры эпохі Адраджэння. Жанр, сюжэт і кампазіцыя паэмы. Сістэма вобразаў у творы. Вобраз зубра, яго сімвалічнае значэнне. Вобраз Вітаўта. Беларуская прырода ў паэме. Тэма вайны і міру.

РАМАНТЫЗМ ЯК ЛІТАРАТУРНЫ НАПРАМАК

Адам Міцкевіч. Паэма «Гражына» (3 гадзіны).

Кароткія звесткі пра жыццё і творчасць паэта.

Паэма «Гражына». Паэтычнае асэнсаванне народнай легенды, гісторыі беларускага народа. Рамантызацыя вобраза Гражыны. Вобразы Рамвіда і Літавура. Здрада ідэалу і духоўны крах асобы.

Ян Баршчэўскі. Аповяданні «Шляхціц Завальня» (са зборніка «Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных аповяданнях») (на выбар, 3 гадзіны).

Кароткія звесткі пра жыццё і творчасць пісьменніка.

Аповяданне «Шляхціц Завальня». Сувязь кнігі з беларускай міфалогіяй і фальклорам. Вобраз Завальні ў творы. Павучальнасць зместу аповядання.

Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч. Камедыя «Пінская шляхта» (5 гадзін).

Жыццёвы і творчы шлях пісьменніка.

«Пінская шляхта». Жанр твора. Сатырычнасць і гуманістычнасць твора. Вобраз Кручкова як тыповага царскага чыноўніка. Адлюстраванне духоўнай абмежаванасці засцяпковай шляхты. Праблема бацькоў і дзяцей. Вобраз Куторгі. Значэнне творчасці Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча для беларускай літаратуры.

РЭАЛІЗМ ЯК ЛІТАРАТУРНЫ НАПРАМАК

Францішак Багушэвіч. Вершы «Мая дудка», «Ахвяра», «Хмаркі» (на выбар настаўніка); **паэма «Кепска будзе!»** (5 гадзін).

Жыццёвы і творчы шлях пісьменніка.

Асноўныя тэмы вершаў Ф. Багушэвіча.

«Кепска будзе!». Адлюстраванне сацыяльнай несправядлівасці ў паэме, жыццязойкасці беларускага народа. Вобраз Аліндаркі. Матыў трагічнасці і безвыходнасці.

Янка Лучына. Паэма «Паляўнічыя акварэлькі з Палесся» (1 урывак на выбар, 2 гадзіны).

Кароткія звесткі пра жыццё і творчасць пісьменніка.

«Паляўнічыя акварэльні з Палесся». Галоўная тэма твора. Яднанне чалавека і прыроды. Гуманістычны пафас твора.

ЛІТАРАТУРА ПАЧАТКУ ХХ СТАГОДДЗЯ

Цётка. Вершы «Мае думкі», «Вера беларуса», «Мора» (1 верш на выбар настаўніка, 2 гадзіны).

Кароткія звесткі пра жыццё і творчасць пісьменніцы.

Патрыятычны змест вершаў Цёткі. Адлюстраванне непаўторнасці і характава Бацькаўшчыны. Вобразнасць вершаў.

Янка Купала. Вершы «Мая малітва» («Я буду маліцца і сэрцам, і думамі...»), «Явар і каліна», паэма «Бандароўна» (1 верш на выбар, 7 гадзін).

Жыццёвы і творчы шлях пісьменніка.

Лірыка Янкі Купалы: асноўныя матывы, вобразна-інтанацыйнае багацце, асэнсаванне лёсу беларускага народа.

«Бандароўна». Фальклорная аснова паэмы. Галоўны канфлікт паэмы. Вобраз Бандароўны, яе маральнае характава.

Якуб Колас. Вершы «Не бядуй!», «Родныя вобразы», «Першы гром»; паэма «Новая зямля» (главы на выбар, 6 гадзін).

Жыццёвы і творчы шлях пісьменніка.

Лірыка. Асноўныя тэмы паэзіі Якуба Коласа.

«Новая зямля». Энцыклапедыя народнага жыцця. Творчая гісторыя паэмы, яе аўтабіяграфічнасць і жанравыя асаблівасці. Народны побыт і прырода ў паэме. Сістэма вобразаў ў паэме. Трагедыя лесу Міхала. Ідэя зямлі і волі.

Максім Багдановіч. Вершы «Песняру», «Мяжы», «Санет» («Паміж пясцоў Егіпецкай зямлі...»), «Летапісец», «Плакала лета, зямлю пакідаючы...», «Маладыя гады», «Я хацеў бы спаткацца з Вамі на вуліцы...», «Жывеш не вечна, чалавек...» (2–3 вершы на выбар педагагічнага работніка, 5 гадзін).

Жыццёвы і творчы шлях паэта.

Галоўныя тэмы і ідэі творчасці Максіма Багдановіча.

СПІС ТВОРАЎ ДЛЯ ДАДАТКОВАГА ЧЫТАННЯ (на выбар педагагічнага работніка)

Мікола Арочка. «Судны дзень Скарыны».

Ян Баршчэўскі. «Шляхціц Завальня» (2–3 апавяданні на выбар).

Карусь Каганец. «Модны шляхцюк».

Уладзімір Караткевіч. «Дрэва вечнасці».

Якуб Колас. «Сымон-музыка».

Максім Лужанін. «Колас расказвае пра сябе».

Мікола Маляўка. Зб. «Старая зямля».

Алесь Марціновіч. Зб. «Хто мы, адкуль мы...».

Барыс Мікуліч. «Развітанне».

Шата Руставелі. «Віцязь у тыгравай шкуры».

Анатоль Статкевіч-Чабаганаў. «Лёс роду – лёс радзімы».

Ян Чачот. «Наваградскі замак».

Тарас Шаўчэнка. Вершы. Паэмы.

БЕЛАРУСКАЯ МОВА (23 гадзіны)

Тэкст (13 гадзін).

Тэма, адрасат і мэтанакіраванасць выказванняў. Апорныя словы і словазлучэнні.

Успрыманне пісьмовага літаратурнага тэксту.

Пераклад тэкстаў (аб'ём – да 11 сказаў) з беларускай мовы на рускую.

Пераклад тэкстаў з рускай мовы на беларускую (аб'ём – да 6 сказаў).

Пераказ тэкстаў (аб'ём – 7-8 сказаў).

Падбор сінанімічных сказаў (з дапамогай педагагічнага работніка і самастойна).

Сінтаксіс (10 гадзін).

Складаны сказ. Будова складанага сказа, значэнне і ўжыванне. Складаназлучаныя і складаназалежныя сказы.

Пераклад складаных сказаў з беларускай мовы на рускую і наадварот (на матэрыялах тэкстаў літаратурных твораў з дапамогай педагагічнага работніка і самастойна).

Мяркуемыя вынікі па заканчэнні навучання ў X класе

У рамках маўленчай кампетэнцыі

Навучэнцы будуць ведаць:

лексічнае значэнне вывучаных беларускіх слоў;

суадносіны часцін мовы ў рускай і беларускай мовах;

правілы карыстання руска-беларускім і беларуска-рускім слоўнікамі.

Навучэнцы будуць умець:

падбіраць рускія адпаведнікі да слоў беларускай мовы (і наадварот, самастойна ці з дапамогай слоўніка);

перакладаць сказы з беларускай мовы на рускую і з рускай на беларускую (самастойна, з дапамогай настаўніка ці з выкарыстаннем слоўніка).

У рамках камунікатыўнай кампетэнцыі

Навучэнцы будуць ведаць:

правілы будовы сказа на беларускай мове.

Навучэнцы будуць умець:

успрымаць пісьмовы літаратурны тэкст на беларускай мове;

адказваць на пытанні па матэрыялах вывучаных твораў;

задаваць пытанні на беларускай мове;

пераказваць простыя тэксты на беларускай мове;

даваць параўнальныя характарыстыкі героям мастацкага твора.

У рамках сацыякультурнай кампетэнцыі

Навучэнцы будуць ведаць:

звесткі з біяграфіі беларускіх аўтараў і іх творы;

сродкі адлюстравання жыцця і спосабы паказу чалавека ў творах розных жанраў.

Навучэнцы будуць умець:

выкарыстоўваць сфарміраваныя веды і ўменні для засваення сістэмы каштоўнасных адносін да рэчаіснасці, да людзей, да сябе, зафіксаванай у творах беларускай літаратуры.